

VERTAALD DOOR ...

Een vertaler over zijn of haar weerbarstigste vertaalprobleem, en de oplossing ervan.

Jelle Noorman

Wat is het grootste vertaalprobleem dat u bent tegengekomen?

Woorden met meer dan één betekenis die door de auteur ook in verschillende betekenissen worden gebruikt, zijn altijd lastig. In de roman *The Overstory* van de Amerikaanse schrijver Richard Powers uit 2018 (vertaald onder de titel *Tot in de hemel*) speelt het ogenschijnlijk eenvoudige woordje *still* een belangrijke rol. Bijvoeglijk gebruikt kan het ‘onbeweeglijk’, ‘rustig’ of ‘stil’ beteken, en als bijwoord ‘toch’, ‘niettemin’ of ‘nog steeds’. Vrijwel altijd blijkt uit de context wat ermee wordt bedoeld, maar aan het eind van het boek wordt dit woord *still* met behulp van dode takken en stammen neergelegd op een open plek in een bos – als object, dus zonder de context van een zin.

Hoe hebt u het opgelost?

Ik kwam niet onder een keuze uit waarbij een van de betekenissen verloren zou gaan. In het ecologische betoog van het boek bevat het van dode boomstammen gevormde woord *still* een impliciete, tweeledige boodschap: alle leven wordt bezielde door een ‘stille’, ‘roerloze’ kracht, die bij ogenschijnlijke vernietiging ‘toch’, ‘nog altijd’ iets nieuws voortbrengt, zoals ook aan het zwerfhout nieuw leven zou ontspruiten. Er was een even kort en krachtig Nederlands woord nodig, maar *toch* klonk te aarzelend, te onbestemd, en synoniemen als *niettemin* en *ondanks alles* waren te lang.

De andere betekenis, die van onbeweeglijkheid en stilte, wordt in het verhaal evenzeer benadrukt. Nadat hun wereld is ingestort, vinden de personages nieuwe kracht in verstilde bezinning. De doorslag gaf uiteindelijk een terugkerende sleutelzin met betrekking tot zaden – de kiemen van het leven – die de juiste omstandigheden afwachten om zich te verspreiden: “Door zich stil te houden kan iets zich overal naartoe verplaatsen.” Het woord van zwerfhout werd daarom in het Nederlands *stil*.

Jelle Noorman (1964) vertaalt sinds 1987 literaire fictie en non-fictie uit het Engels, Frans, Spaans en Portugees. Recentelijk verscheen bij Atlas Contact zijn vertaling van de verhalenbundel *Friday Black* van Nana Kwame Adjei-Brenyah. Daarnaast is hij de auteur van twee boeken over de cultuur van Frankrijk en van de roman *Geen tijd voor Proust*.

Foto: Jelle Noorman